

együttgondolkodásra készítetik az olvasót, miközben a szerzők a korszak politikai viszonyaiba is betekintést nyújtanak. Mindazonáltal az újfajta, részletgazdag, forrásközpontú szemlélet és megközelítési mód, a közérthető, olvasmányos stílus, valamint a találóan összeválogatott illusztrációk lehetővé teszik, hogy a köztudatban egy modernebb Széll Kálmán-kép is elterjedhessen. Schwarzwölder Ádám hamarosan elkészülő disszertációja, majd a tervezett Széll-monográfiája ugyancsak ezt a célt szolgálják majd. Remélhetőleg a kezdeményezés példaként fog szolgálni más politikusok életrajzainak hasonlóan alapos bemutatásához.

Ordasi Ágnes

HÁTORSZÁGBAN – KECSKEMÉT AZ I. VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN

Szerk. Gyenesei József.

MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára, Kecskemét 2015. 550 oldal

Az első világháború 100. évfordulójának kapcsán országszerte kutatások indultak annak érdekében, hogy a Nagy Háború hátországát, a háborúnak az otthon maradtak életére gyakorolt hatását feltárják. Ennek keretében a legjelentősebb hazai közgyűjtemények konferenciák, kiállítások és tanulmánykötetek révén az illetékességi körükbe tartozó iratanyag alapján dolgozták fel a világháború hátországának történetét. Ebbe a munkába kapcsolódott be a Bács-Kiskun Megyei Levéltár is, s eredményként 2015 novemberére megszületett a *Hátországban – Kecskemét az I. világháború idején* című kötet, mely hét tanulmányban foglalkozik a törvényhatósági jogú város világháborús történetével. Az első hat tanulmány tematikusan taglalja a város első világháborús szerepvállalását. Tóth Szilárd a sorozások és felmentések kérdését, Gyenesei József a város hadikölcsönjegyzéseit, Sóber Péter a hadifoglyok és internáltak ügyét, míg Hajagos Csaba Kecskemét közegészségügyét és rokkantpolitikáját vizsgálta. Péterné Fehér Mária kismonográfia terjedelemben megírt tanulmányában a városvezetés tevékenységén belül több problémakört tekint át, így a közigazgatás zavartalan biztosítását, a város közellátásának és közellátásának megszervezését, az itthon maradtak és hadba vonultak segélyezését, illetve támogatását, Kecskemétnek a felvidéki újjáépítésben való részvételét, a hadi munkaalkalmak megszervezését, illetve a városban állomásozó helyőrség és a lakosság kapcsolatrendszerét. Rigó Róbert tanulmánya elvileg nem kapcsolódna szorosan a városvezetés tevékenységéhez, viszont a szerző a sajtó tevékenységét elsősorban Kecskemét Város Polgármesteri Hivatalának iratai alapján ismerteti és elemzi.

A szerzők a tematikus bemutatás során a jogszabályi környezet ismertetését követően alapvetően kronologikus rendben ismertetik tanulmányuk témáját. Céljuk az, hogy az adott témák lehető legrészletesebb leírását adják.

A kötet utolsó írásában Szabó Bence a világháború időbeli határait kitágítva a román megszállás történetét mutatja be. A szerző a megszállás kérdését három szempont alapján tekinti át. Szabó leghangsúlyosabb kérdése, hogy milyen atrocitásokkal és károkkal járt a román megszállás Kecskemét és környéke számára. Ezen kívül vizsgálataának előterébe kerül a városvezetés – elsősorban a közellátás megszervezésére irányuló – tevékenysége a megszállás idején, illetve a szerző betekintést enged abba is, hogy a román katonai jelenlét alatt, illetve a román csapatok kivonulásakor miként kezd kiépülni az ellenforradalmi rendszer.

Üdvözlendő, hogy a Nagy Háború értelmezési határait kitágítva a kötetben a román megszállás időszaka is taglalásra került, mégis hiányt érezhet az olvasó, hiszen a nép- és tanácsköztársaság időszaka kimaradt a műből. Ennek bemutatása különösen indokolt lett volna az utolsó tanulmány tükrében, hiszen az igazolási eljárások, a fehér különítményesek atrocitásai, a városban felszínre törő antiszemitizmus, illetve maga a román megszállás ténye is szorosan összefügg az ezeket megelőző Tanácsköztársaság történetével.

A kötet tanulmányai teljes mértékben Kecskemét városnak a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárban található iratanyagára, elsősorban Kecskemét Város Polgármesteri Hivatalának elnöki irataira (IV. 1910. a) és Kecskemét Város Törvényhatósági Bizottságának közgyűlési jegyzőkönyveire (IV. 1903. a) épülnek. Miközben tagadhatatlan, hogy a kötet a források feltárása terén úttörő munkát végzett, hiszen eddig fel nem dolgozott levéltári anyagokat használt fel, a kutatást érdemes lett volna más közgyűjtemények anyagára is kiterjeszteni.

Habár az idézett dokumentumok (kérelmek, levelek) bepillantást engednek a város társadalmának életébe, a feldolgozott forrásanyagból adódóan a kötet lapjain elsősorban a város, mint intézmény működése tárul fel. Kecskemét történelmének ilyen irányú feldolgozása nemcsak abban nyilvánul meg, hogy — a felhasznált forrásokból következően is — a világháború helyi eseményei és nehézségei mint hivatali problémák, teendőik jelennek meg a tanulmányokban, hanem abban is, hogy a szerzők általában azonosulnak a város tisztségviselőinek, hivatalnokainak nézőpontjával. Ez az egyébként elfogadható szemléletmód azonban a kötetben két módon is hátrányos befolyást gyakorolt a történelmi munkafolyamatra. Egyrészt a szerzők nem mindig kezelték megfelelő forráskritikával a feldolgozott iratok információit. Így például tényként jelenik meg az a háborús pszichózis által szült állítás, miszerint „a mögöttes országrészekben államellenes érzelmű egyének a katonákat öncsonkításra csábították, e célra szöveti elhalást okozó maró savakat adtak nekik” (49.). Másrészt az elbeszélők nem mindig reflektálnak kritikailag a forrásokból átszűrődő narratív toposzokra, mint például arra sem, hogyan jelennek meg a korabeli magyar nacionalizmus elemei az idézett forrásokban (406.).

A kötetben publikált tanulmányok elsősorban helytörténeti műveknek tekinthetők, így lehetőségeik behatároltabbak. A szerzők célja minden tanulmányban elsősorban az volt, hogy minél több adatot felhasználva készítsék el témájuk részletgazdag áttekintését, de e mellől gyakran elmaradt az ismertetett adatok mélyebb elemzése. Másrészt az országos történések, folyamatok megemlítésén felül nem került tágabb történeti kontextusba Kecskemét első világháborús múltja. Így nem tudjuk meg, hogy a Kecskeméten az első világháború során

fellépő nehézségek és ezek megoldási javaslatai mennyiben tekinthetők egyedi kihívásoknak és ötleteknek, illetve ezek mennyiben általános problémák és elgondolások az ország más településeihez viszonyítva. Mindezen törekvéseknek a hiányát jelzi az a tény is, hogy a tanulmányok bibliográfiáiban csupán 4–9 szakirodalmi művet találunk.

A fent említettek részletes kidolgozása az egyes tanulmányokban fontos lett volna, hiszen az ismertetett forrásrészletek sok, a tanulmányok témáján túlmutató folyamatra világítanak rá. Így például az egyes írások lapjain nyomokban felbukkan az, hogy miképp jelentkezik az ún. „zsidókérdés” a vidéki társadalomban, hogyan változott a közhangulat, milyen el-lenségképek jelentek meg az egyre romló közellátási helyzetnek és a háborús veszteségeknek köszönhetően. Lényeges kérdést vet fel Szabó Bence tanulmányának egyik részfejezete, melyben a társadalmi válságjelenségek morális következményeinek fontosságát elemzi. Jelentős adalékokat nyújtanak a korszak közbeszédéhez a Rigó Róbert által ismertetett sajtóviták, melyek további elemzés tárgyait képezhetik.

A kötet kivitelezése igényes, ám kissé különös, hogy a borítón a kecskeméti városháza épülete mögött miért éppen egy brit katona sziluettje jelenik meg. Sajnos néhány olyan hiba is felfedezhető a műben, amelyek egy lektor közreműködésével elkerülhetőek lettek volna, de mindenképpen elismerésre méltó a könyvben közölt fénykép és facsimile anyag.

Összegezve elmondható, hogy a kötet unikális iratanyagot feldolgozva fontos szakirodalmi tételként szolgál úgy Kecskemét, mint a magyar vidék első világháborús szerepvállalásának kutatásához. Miközben részletekben gazdag áttekintést adnak Kecskemét város tevékenységéről a Nagy Háborúban, a tanulmányok által feltárt források, adatok hasznos szolgálatot fognak tenni a háborús háttér mikroszintű kutatása számára. A recenzens csak remélheti, hogy a szerzők a város világháborús tevékenységének áttekintését követően további tanulmányokban folytatják Kecskemét története mélyrétegeinek feltárását.

Fóris Ákos

Tóth Imre

EGY POLGÁRI ARISZTOKRATA. KÁNYA KÁLMÁN 1869–1945

Kronosz – Magyar Történelmi Társulat, Pécs–Bp. 2016. 259 oldal

Az első bécsi döntés jelentette siker után röviddel, a leköszönő Kánya Kálmán külügyminiszter alakját Márai Sándor méltatta a következő szavakkal (amiként azokat a kötet szerzője is idézte): „A régi nagy diplomata típus utolsó képviselőinek egyike Kánya Kálmán. Az emberek nyugodtabban aludtak el az elmúlt öt évben, ha gondterhes éjszakákon eszükbe jutott Kánya neve. »Majd Kánya vigyáz« – gondolták. S Kánya dolgozott, csendesesen, nem adott politikai nyilatkozatokat,